

PATRIOTIZMAS LIETUVIŲ KALBOJE

Marius Smetona

Vilniaus universitetas, Vilnius

<https://orcid.org/0000-0003-2816-5504>

<https://doi.org/10.15388/VLLP.2021.3>

ANOTACIJA. Straipsnyje pristatomas žvalgomas patriotizmo tyrimas, galintis būti koncepto PATRIOTIZMAS pagrindu. Patriotizmo ištakų reikėtų ieškoti XIX a. viduryje ir XX a. pradžioje, kai *patriotizmas* pradėtas vartoti vietoj *tautiškumo* ir *tėvynės meilės*. Geriausiai *patriotizmas* buvo suvoktas tarpukariu, kai formavosi požiūris, kad savąją tautą ne tik reikia aukštinti išskiriant iš kitų, tačiau ja privalu ir didžiuotis. Lietuvai patekus į Sovietų Sąjungos sudėtį atsiranda nauja patriotizmo samprata – tarybinis patriotizmas. Atgavus nepriklausomybę sovietinis suvokimas buvo atmestas ir grįžta prie tarpukario suvokimo. Šiandieninis lietuvių požiūris į patriotizmą bene ryškiausiai atspindimas dabartinėje žiniasklaidoje, nors mokslinių tyrimų šia tema trūksta.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: patriotizmas, tautiškumas, konceptas, etnolingvistika.

1. Įvadas

Šio straipsnio objektas – *patriotizmo* sąvokos vaizdas lietuvių kalboje. Pats tyrimas yra žvalgomas, savotiškas pasirengimas visapusei sąvokos analizei. Jau iš karto galima teigti, kad patriotizmas kaip reiškinys nėra naujas, visais laikais jis vienaip ar kitaip egzistavo, o jo apraiškos kiekvienu istorijos etapu buvo labai skirtingos. Žinoma, tokiai hipotezei įrodyti reikia koncepto aprašo, tačiau ir remiantis jau tirta medžiaga galima kelti tokią mintį.

Šiuolaikinio lietuviškojo patriotizmo ištakų reikėtų ieškoti XIX a. viduryje ir XX a. pradžioje. To meto medžiaga konkrečių išvadų daryti neleidžia, nes reikia nuodugnesnio tyrimo, bet galima matyti, kad žodis *patriotizmas* XX a. pradžioje dar buvo gana naujas. Geriausiai patriotizmas buvo suvoktas tarpukariu, kai ėmė formotis požiūris, kad savąją tautą ne tik reikia aukštinti išskiriant iš kitų, tačiau ja privalu ir didžiuotis. Tuometiniai visuomenės veikėjai, pavyzdžiui, filosofas Stasys Šalkauskis (Šalkauskis 1928) ar jo mokinys Antanas Maceina (Maceina 1934), laikėsi nuomonės, kad patriotizmas yra neatsiejamas nuo doros, auklėjimo, prisiri-

šimo prie tėvynės ir joje gyvenančių žmonių. O to meto Lietuvos karių laikraščiuose *Karys*, *Kardas* ir *Trimitas* svarbiausią vietą užėmė savo šalies gynimo motyvas: kautis ne tik dėl vietos, kurioje gimei ar augai, bet ir dėl artimų, brangių žmonių.

Lietuvai patekus į Sovietų Sąjungos sudėtį, atsiranda nauja patriotizmo samprata – tarybinis patriotizmas. Apie jį yra rašęs Konstantinas Navickas knygoje *Patriotizmas, internacionalizmas, nacionalizmas* (Navickas 1975). Į lietuvių kalbą yra išversta Nikolajaus Matiuškino knyga *Tarybinis patriotizmas – galinga socialistinės visuomenės varomoji jėga* (Matiuškinas 1953).

Apie tėvynės meilę dažnai diskutuoja ne tik politologai ar istorikai, bet ir meno bei sporto atstovai. Be to, žiniasklaidoje neretai prabylama apie tai, kas nėra būdinga tikrajam patriotizmui, svarstoma, ar šiandieninis patriotizmas nėra per daug išpūstas reiškinys. Žurnalistas Kęstutis Girnius yra sakęs, kad „patriotizmas ne tik nėra profesija, bet jis nėra ir dėstomas dalykas. <...> Studentas, paskaitęs knygas apie patriotizmą, susipažinęs su patriotizmo teorijomis, gebės teisingai atsakyti į klausimus apie šias teorijas, bet tai nepaverstų jo patriotu“ (Girnius 2018). Panašaus požiūrio laikosi ir kompozitorius Vidmantas Bartulis: jis teigia, kad „tikras patriotas ne tas, kuris garsiai rėkia mitinguose, o tas, kuris nuoširdžiai ir sąžiningai dirba tėvynės labui“ (Bartulis 2014).

Šių dienų moksle nėra daug išsamių tyrimų, skirtų patriotizmo temai. Paminėti galima straipsnį *Globalizacija ir patriotizmas: tarp realybės ir perspektyvos* (Senkus 2007). Jis ypač vertas dėmesio todėl, kad Vladas Senkus aptaria patriotizmą ir tautiškumą pilietiškumo ir kosmopolitizmo sankirtoje, kalba apie idėjinį ir instrumentinį patriotizmą. Autorius daug dėmesio skiria patriotizmo ugdymo ir jo kryptingumo problemai. Be to, jį domina globalizacijos proceso ir patriotizmo reiškinių sankirta lietuvių tautinėje savimonėje. Filosofas Jonas Balčius (Balčius 2007) pristato lietuvių tautinio sąmoningumo bei patriotizmo istorines ištakas. Jį itin domina patriotizmo reiškinių ir pragmatizmo filosofinės krypties suderinamumo problema. Būtent šis autorius kalba apie lietuvių tautinio sąmoningumo stoką ir galimas jo ilgesio išraiškos formas. Koncepto aprašui šie darbai, be jokios abejonės, bus vieni iš svarbiausių nustatant XXI a. pradžios lietuvių bazinius suvokimus.

Verta užsiminti, kad apie patriotizmą sovietinėje nacionalinėje politikoje yra rašęs Saulius Grybkauskas (Grybkauskas 2013). Jis nemažai kalbėjo apie pasipriešinimo apraiškas sovietmečiu ir vis labiau brandusį laisvės troškimą. Dar vienas šaltinis, kuriame išsamiai rašoma apie patriotinio atspalvio diskursą sovietmečio lietuvių kultūroje, yra Pauliaus Subačiaus *Postromantinis patriotizmas: brežneviniai tekstai ir veiksmai* (Subačius 2001). Šiame darbe literatūra suvokiama kaip sociokultūrinis reiškinys, atspindintis patriotines nuotaikas ir patriotizmui būdingus bruožus. Literatūrologas nagrinėja postromantizmo laikotarpiu parašytus Justino Marcinkevičiaus eilėraščius, išsiskiriančius meilės tėvynei tematika, gretindamas juos su Jono Aisčio kūryba.

Apie patriotizmą šių dienų Europos valstybių kontekste rašoma politologo Vladimiro Laučiaus straipsnyje *Permaštytas patriotizmas: politinė galimybė Europai* (Laučius 2012). Autorius kelia klausimą, kokio patriotizmo šiandien trūksta Europai. Jis apibūdina dvi egzistuojančias patriotizmo rūšis – meilę savo tėvynei ir viskam, kas su ja susiję, bei visišką atsidavimą šalies politinei santvarkai. Kalbėdamas apie šiandienės Europos piliečių patriotizmo stoką, V. Laučius remiasi antrąja minėta patriotizmo rūšimi. Patriotizmo klausimas paliečiamas ir lietuvių etnologo Petro Kalniaus straipsnyje *I modernią Lietuvą – su etnine savimone* (Kalnius 2008). Autorius svarsto, ar tautinis patriotizmas kliudo kurti modernią visuomenę ir mokyklą. Taip pat jį domina tautinių mažumų patiriamo pažeminimo ir jo santykio su etniniu patriotizmu problema. Galima paminėti ir daugiau šios temos straipsnių (visi jie bus aptarti koncepto apraše), bet straipsnio autoriui labiau rūpi lingvistiniai tyrimai. Jų iš esmės nėra, todėl bandoma užpildyti šią spragą nagrinėjant žodynų, diskursų ir apklausų duomenis. Taigi šio straipsnio tikslas – žvalgomasis sąvokos *patriotizmas* tyrimas, remiantis Liublino etnolingvistų mokyklos metodologija. Jos esmė yra S-A-T – sisteminių, jaunimo apklausų ir įvairių diskursų duomenų analizė, iš kurios galima spręsti apie lietuvių bazinius suvokimus (sindromus) ir susidaryti tiriamos sąvokos pasaulio vaizdą kalboje. Tirta medžiaga pristatoma tolesniuose skyreliuose.

2. Žodynų duomenų analizė

Žodynų duomenų analizę reikėtų pradėti nuo žodžio *patriotizmas* kilmės. Remiantis *Tarptautinių žodžių žodynu* (TŽŽ), *patriotizmas* į lietuvių kalbą pateko iš prancūzų kalbos (pranc. *patriotisme*), tačiau jo pradinis šaltinis yra graikų kalbos žodis *patris* ‘tėvynė’. TŽŽ *patriotizmas* apibūdinamas kaip ‘tėvynės meilė, atsidavimas savo tautai’.

Lietuvių kalbos žodynas (LKŽe) teikia vieną *patriotizmo* reikšmę: ‘atsidavimas, meilė, pasiaukojimas savo tėvynei, savo liaudžiai’. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (DLKŽe) pateikiama beveik analogiška *patriotizmo* apibrėžtis, tik remiantis dabartine vartoseną žodis *liaudis* pakeistas žodžiu *tauta*: ‘atsidavimas, meilė, pasiaukojimas savo tėvynei, savo tautai’.

LKŽ ir DLKŽ, be *patriotizmo*, dar pateikiami 4 šaknies *patriot-* derivatai, tačiau naujų reikšmių jie neatspindi. Pasak LKŽ ir DLKŽ, *patriotas* – tai ‘žmogus, mylintis savo tėvynę, pasiryžęs jai aukotis’ (apibrėžtys visiškai sutampa). LKŽ žodis *patriotinis* aiškinamas kaip ‘kupinas patriotizmo’, o *patriotiškas, patriotiškai* – ‘būdingas patriotui’.

Norint plačiau suvokti, kas yra patriotizmas, reikėtų paanalizuoti žodynų iliustracinius pavyzdžius. Tačiau LKŽ teikiama labai mažai pavyzdžių ir beveik visi jie yra iš sovietinių laikų: iš sovietinės spaudos (2), raštų (1, 3) ir pirmojo DLKŽ lei-

dimo (1954) (4). Tik vienas sakinys (5) yra iš ikisovietinių raštų. Nėra pavyzdžių iš senųjų raštų ir šnekamosios kalbos. Todėl sakiniuose (1, 2) atskleidžiamos tik sovietinio patriotizmo reikšmės: tarybinis patriotizmas yra tarybinių tautų solidarumas, Tarybų Sąjungos stiprinimas. Kaip matyti iš kai kurių sakinių (3, 4, 5), patriotizmo gali turėti lyrika, patriotiškas gali būti žmogaus nusistatymas, nusiteikimas:

- (1) *Tarybinis **patriotizmas** jungia visas mūsų šalies tautas į vieną brolišką šeimą.* (trš);
- (2) *Būti tarybiniu **patriotu** – vadinasi, nesigailint jėgų stiprinti didžiąją socialistinę valstybę, taikos ir tautų saugumo tvirtovę.* (tsp);
- (3) ***Patriotinė** lyrika.* (trš);
- (4) ***Patriotiškas** nusistatymas.* (DLKŽ);
- (5) *Mūsų jaunimas **patriotiškai** nusiteikęs.* (rš).

Sinonimų žodyne (SŽ) patriotizmo ar patrioto sinonimų nėra, nors galima būtų teigti, kad egzistuoja kontekstiniai patriotizmo sinonimai – nacionalizmas ir tautiškumas. LKŽ *nacionalizmas* apibūdinamas ne tik kaip ‘ideologija ir politika, grindžiama tautos didybės, galybės kėlimu, tėvynės ir pačios tautos šlovinimu’, bet ir kaip ‘judėjimas, kuriuo siekiama suvienyti žmones kalbos, kultūros, etninių ir kt. ryšių pamatu’, o tos pačios šaknies derivatas *nacionalinis* – kaip ‘susijęs su visuomeniniu-politiniu nacijos gyvenimu, su jos interesais’, ‘būdingas kuriai nors nacijai’ ir ‘priklausantis kuriai nors nacijai, tautinis’. Viena iš *tautiškumo* reikšmių LKŽ yra ‘priklausymas kuriai tautai, buvimas kurios tautos nariu’, o tos pačios šaknies derivato *tautiškas* reikšmė – ‘susijęs su tauta, jos visuomeniniu ir politiniu gyvenimu, patriotinis’. Iš pateiktų kontekstinių sinonimų ir bendrašaknių derivatų reikšmių galima teigti, kad patriotizmas yra susijęs su tauta, jos visuomeniniu ir politiniu gyvenimu, tėvynės ir tautos aukštinimu. Patriotizmas gali tapti vienijančiu judėjimu.

Antonimų žodyne (AŽ) patriotizmas apibrėžiamas kaip ‘pasiaukojimas savo tėvynei’ ir jam pateikiamas tik vienas priešingos reikšmės žodis – *kosmopolitizmas* ‘patriotizmą neigianti ideologija’. *AŽ patriotas* aiškinamas kaip ‘žmogus, mylintis savo tėvynę’, o jo antonimas yra *kosmopolitas* ‘žmogus, neturintis patriotizmo, atitrūkęs nuo tėvynės’. LKŽ pateikiamos *kosmopolitizmo* ir *kosmopolito* apibrėžtys yra išsamesnės: *kosmopolitizmas* – ‘antipatriotinė ideologijos rūšis, pripažįstanti savo tėvyne visą pasaulį, atmetanti nacionalines patriotines tradicijas ir nacionalinę kultūrą’, *kosmopolitas* – ‘žmogus, neturintis patriotizmo jausmo, atitrūkęs nuo savo tėvynės interesų, svetimas savo tautai, su paniekinimu žiūrintis į jos kultūrą’. Žvelgiant į antonimų apibrėžtis matyti, koks turėtų būti patriotas: savo tėvyne pripažįstantis vieną šalį, gerbiantis nacionalines tradicijas ir kultūrą, neatitrūkęs nuo tėvynės ir jos interesų, artimas savo tautai.

Apžvelgus visą turimą žodynų medžiagą apie patriotizmą galima teigti, kad žodynuose patriotizmas siejamas su tėvyne ir tauta, suvokiamas kaip meilė, atsidavimas, pasiaukojimas tėvynei ir tautai, tai tėvynės ir tautos aukštinimas, tautos vienybė, artumas tėvynei ir tautai, tradicijų ir kultūros gerbimas.

3. Įvairių diskursų analizė

Patriotizmo leksemos nerasta tautosakoje, ji retai vartojama literatūros diskurse. Todėl literatūrinis diskursas šiame straipsnyje (koncepto apraše visi pavyzdžiai bus nagrinėjami) nenagrinėjamas. Tiesa, *patriotizmo* leksemos vartojimo atvejų jame pasitaiko, tačiau literatūros kūriniuose tai labai koncentruota ir paprastai skatinama per tokius motyvus – tėvynės praeities ir ilgesio, meilės tėvynei, gimtiesiems namams, žemei. Ryškus patriotizmo suvokimo skatinimas per praeitį greičiausiai iškreiptų pačią patriotizmo sąvoką, ypač atsižvelgiant į tai, kad šiuolaikinis patriotizmo suvokimas ir taip siejamas su praeities atspalviais, tik jie nėra tokie angažuoti ir leidžia įsilieti moderniojo mąstymo srovėms. Šiuo požiūriu įdomiausias ir gausiausias yra publicistinis ir filosofinis diskursas. Iš tarpukario publicistikos straipsnyje remiamasi kelių periodinių leidinių medžiaga (*Lietuvos aidas, Karys, Trimitas, Amerikos lietuvių katalikų metraštis, Šaltinis*). Reikia pasakyti, kad nagrinėjama leksema minėtuose leidiniuose labai dažna (susidarytas 200 pavartojimo atvejų tekstynas), todėl pateikiami tik leidimo metai be numerių, nes pavyzdžiai būtų panašūs arba vienodi.

Leksema *patriotizmas* nevartojama senuosiuose lietuvių raštuose. Jos nerasime nei Mikalojaus Daukšos *Prakalboje į malonųjį skaitytoją*, nei Konstantino Sirvydo *Trijų kalbų žodyne*. *Patriotizmas* neminimas ir XIX a. pirmosios pusės rašytojų Dionizo Poškos, Motiejaus Valančiaus kūryboje, nors jie ir puoselėjo lietuvių kalbą, žadino tautos savimonę. Iki *patriotizmo* atsiradimo dažniausiai buvo vartojamas jo sinonimas *tautiškumas*.

Patriotizmas lietuvių tekstuose pasirodo gana vėlai, tik XIX a. pabaigoje. Tai sietina su Europoje XIX a. kilusiais nacionaliniais judėjimais už tautų laisvę ir vienybę, su romantizmui būdingomis tautiškumo idėjomis. Romantizmas, pasak Vytauto Kubiliaus, „pavergtiems kraštams grąžino savarankiškos valstybės prisiminimus, tautinės savigarbos jausmą, meilę paniekintai kalbai ir pasipriešinimo įnirši“ (Kubilius 1991). Nuo XIX a. prasidėjo ir lietuvių tautinis atgimimas. Prabilta apie lietuvių kalbos puoselėjimą, raštijos ugdymą, kelta minčių kurti tautinę valstybę.

3.1. *Patriotizmo* sąvoka pradėjo plisti XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje per lietuviškąją spaudą, kurios pagrindinis uždavinys buvo kelti tautinį sąmoningumą, skatinti tautinį atgimimą. *Patriotizmas* minimas Vinco Kudirkos redaguojamoje *Varpo* skiltyje *Tėvynės varpai* (6). Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie tarpukario leidiniai (*Vienybė, Karys*) šalia *patriotizmo* skliausteliuose pateikia ir paaiškinimą (7), manydami, kad dalis skaitytojų gali nežinoti jo reikšmės. Todėl galima teigti, kad XX a. pradžioje žodis *patriotizmas* lietuvių kalboje dar nebuvo įsigalėjęs:

(6) *Lietuvių inteligentija turi vaikus augint patriotizmo dovasioje*. (Varpas, 1896);

(7) **Patriotizmas** (tėvynės meilė). (Karys, 1925).

Tarpukariu (1918–1940) *patriotizmas* vartojamas Lietuvos karių žurnaluose *Karys*, *Kardas* ir Lietuvos šaulių žurnale *Trimitas*. Dažniausiai patriotizmas suvokiamas kaip meilė (8, 9) ir yra siejamas su pasiaukojimu, pasiryžimu atiduoti viską, net ir savo gyvybę, dėl tėvynės laisvės ir gerovės (10, 11). Patriotizmas suvokiamas kaip pagarba tautos praeičiai, jos branginimas (12), savo krašto pažinimas (13). Jis suprantamas kaip dorybė (14), vienybė (15), yra auklėjimo pagrindas (16). Teigiama, kad patriotizmo jausmas yra įgimtas (17). Patriotizmas laikomas būtina kario, šaulio savybe (18, 19), jis pasireiškia savo tėvynės gynimu (20):

- (8) *Daug blogybių išvengtume, jei turėtume širdyje tikros tėvynės meilės – patriotizmo.* (*Trimitas*, 1931);
- (9) **Patriotizmas** yra jausmas, kuriuo žmogus myli savo tautą. (*Trimitas*, 1932);
- (10) **Patriotizmas** yra palinkimas statyti tautos reikalus aukščiau viso ko, tai yra mokėjimas aukoti tėvynės aukurui viską, ką tik žmogus turi brangaus, neskiriant nė gyvybės. (*Trimitas*, 1931);
- (11) **Patriotizmas** — jis yra svarbiausias akstinas, kuris karį skatina ar verčia mirti, lieti kraują ir kantriai kentėti už tai, kas yra būtina jo Tėvynės laisvei, garbei ir gerbūviui. (*Karys*, 1932);
- (12) Tikrasis **patriotizmas** pasireiškia tuose asmenyse, kuriems yra brangus savo senolių atminimas, kurie gerbia jų žygius ir kovas, kurios ir mūsų gyvenimą lemė. (*Trimitas*, 1931);
- (13) Vienas didžiausių **patriotizmo** pagrindų, tai sąmoningas savo krašto pažinimas. (*Karys*, 1925);
- (14) Tikras **patriotizmas** visuose kraštuose yra laikomas didele pilietine dorybe. (*Karys*, 1933);
- (15) **Patriotizmas** vienija įvairių pažiūrų partijų žmones. (*Lietuvos aidas*, 1918);
- (16) Ji turi visos respublikos interesus ginti, todėl ir jos auklėjimo pagrindą turi sudaryti gilus **patriotizmas**, savo tėvynės meilė. (*Kardas*, 1926);
- (17) Kad sveikas **patriotizmo** jausmas yra prigimtas, galima aiškiai patirti, nagrinėjant savo jausmus, susidūrus su lygiai pažįstamais savo tautiečiais ir svetimtaučiais: atvirumas bei užuojauta daug lengviau liečia saviškį ir tik vėliau rūpinamasi svetimais. (*Lietuvos aidas*, 1918);
- (18) Kiekvienas tikras karys turi būti kilnus **patriotas**. (*Karys*, 1939);
- (19) Išymiausia idėjinė šaulių savybė — tėvynės meilė, kitaip tariant **patriotizmas**. (*Trimitas*, 1928);
- (20) Štai kodėl **patriotas** ne tik savo, bet ir visų savo viengenčių tėvynės gynimo prievolę laiko visų svarbiausiu ir kilniausiu darbu. (*Trimitas*, 1929).

XX a. pradžioje ir tarpukariu apie patriotizmą rašė ir katalikiška spauda: *Amerikos lietuvių katalikų metraštis*, savaitraštis *Šaltinis*. Patriotizmas čia taip pat suprantamas kaip meilė (tiksliau, tautos meilė), tačiau jos negalima mylėti labiau už Dievą (21). Tikėjimas iškeliamas aukščiau už patriotizmą (22): jis turįs būti krikš-

čioniškas, kad nepavirstų nacionalizmu (23). Nurodoma, kad patriotizmas yra moralinė dorybė (24), naudingumas tėvynei (25), rūpinimasis tautos, tėvynės gerove ir laime (26, 27). Patrioto pareiga yra šviesti ir blaivinti tautą, elgtis dorai (28):

- (21) *Krikščionybė šalinasi nuo nacionalizmo, bet laimina ir brangina **patriotizmą**; ji reikalauja tautą daugiau mylėti negu save, o Viešpatį Dievą už viską labiau.* (Šaltinis, 1928);
- (22) *Tačiau šie svarbiausi **patriotizmo** pažymiai bus išlaikyti tada, kai juos normuos tikyba, nes ji yra aukštesnė už tautybę ir patriotizmą.* (Šaltinis, 1928);
- (23) *Prieštikiškinė arba taip vadinama neutralioji spauda nusikalsta ir tautiškumo atžvilgiu, nes nutolęs nuo religijos **patriotizmas**, jei ir pasilieka, nustoja gilesnės prasmės, iškrypsta į žiaurų nacionalizmą ar pranyksta kosmopolitizme.* (Šaltinis, 1928);
- (24) ***Patriotizmas** yra moralinė dorybė, kuri kiekvieną tautos narį įpareigoja atlikti tautos atžvilgiu visas pareigas ir darbais pareikšti jai visą meilę bei prisirišimą, kurio ji yra verta ir reikalinga.* (Šaltinis, 1928);
- (25) ***Patriotas** turi ne tik mylėti savo tėvynę, bet ir taip elgtis, kad tai tėvynei duotų naudos.* (Šaltinis, 1928);
- (26) ***Patriotas** vadinasi toks žmogus, kurs, be asmeninių savo reikalų, rūpinasi dar tėvynės laime.* (Šaltinis, 1928);
- (27) *O **patriotizmas** yra tautos meilė, susirūpinimas tautos gerove.* (Šaltinis, 1928);
- (28) *Žmonių, juo labiau **patriotų**, priedermė platinti apšvieta, blaivumą, dorą gyvenimą.* (Amerikos lietuvių katalikų metraštis, 1916).

3.2. Apie patriotizmą yra rašę tarpukario Lietuvos filosofai Stasys Šalkauskis ir jo mokinys Antanas Maceina. S. Šalkauskiui patriotizmas yra dorinė pareiga (29, 31), darbas (30), tobulinimosi ir pažangos veiksnys (32). A. Maceinai patriotizmas pirmiausia yra tautinio auklėjimo uždavinys (33). Jis skiria tokius patriotizmo požymius: prisirišimas prie gimtosios žemės (34), tautos praeities pažinimas (35), tautinio idealo meilė, t. y. meilė ne tokiai tėvynei, kokia ji yra, bet tokiai, kokia ji turi būti (36). Patriotizmas yra veiklumo pradai, verčiantis tobulinti save ir savo tautą (37), kūrybos stimulus (38):

- (29) *Visų pirma **patriotizmas**, suprastas kaip dorinė pareiga, galėtų mus apsaugoti nuo nusiovylio akivaizdoje materialinio, kultūrinio ir dvasinio mūsų tautos menkumo palyginant su visuotinai reikšmingomis kultūrinėmis nacijomis.* (S. Šalkauskis);
- (30) *Tikras **patriotizmas** reiškiasi darbais, o ne šauniais žodžiais ir tuščiais pasigyrimais.* (S. Šalkauskis);
- (31) *Jei **patriotizmas** surištas yra su tinkamai suprastos (dorinės) didybės pageidavimu savo tautai, jis ją kelia ir gaivina.* (S. Šalkauskis);
- (32) ***Patriotizmas**, kuris nustojo buvęs savo tautai tobulinimosi bei pažangos veiksnys, yra tarsi apmirusi šaka, neduodanti vaisių.* (S. Šalkauskis);
- (33) *Antrasis tautinio auklėjimo uždavinys yra **patriotizmo** išvystymas, arba patriotinis auklėjimas.* (A. Maceina);

- (34) **Patriotizmas** todėl pirmiausia yra savaimingas prisirišimas prie gimtosios žemės. (A. Maceina);
- (35) **Patriotizmas** negali būti tobulas be praėjusio tautos gyvenimo supratimo. (A. Maceina);
- (36) Tikrasis **patriotizmas** yra tautinio idealo meilė ir pastangos įkūnyti jį tautinėje tikrovėje. (A. Maceina);
- (37) **Patriotizmas** yra kartu su emocija, vadinasi, jausminis tėvynės bei tautos pergyvenimas, ir veiklumo pradai, verčiąs žmogų tobulinti save ir savo tautą. (A. Maceina);
- (38) Todėl ir **patriotizmas**, kaip meilė, nėra tik jausmas, tik emocija, bet ir stiprus kūrybos akstinas. (A. Maceina).

3.3. Lietuvai praradus nepriklausomybę ir tapus viena iš Sovietų Sąjungos respublikų, pasikeitė ir patriotizmo suvokimas. Reikia pasakyti, kad rasti ideologinių sovietinių darbų ne taip paprasta, jų nėra nei bibliotekose, nei internete. Atsitiktinai pavyko rasti kelias knygas, jos ir cituojamos šiame straipsnyje. Anot Konstantino Navicko (14), „drauge su Tarybų valstybės susikūrimu atsirado ir naujas, aukščiausias patriotizmo tipas – socialistinis, tarybinis patriotizmas“ (Navickas 1975). Sovietiniams ideologams jis yra internacionalinis, paremtas tarybinių tautų solidarumu, bendradarbiavimu (39). Tarybinis patriotizmas apibūdinamas kaip jėga (40), ginklas kovoje už komunizmą (41). Esminiai tarybinio patriotizmo bruožai: tarnavimas, pasiaukojimas (42), meilė tarybinei tėvynei, ištikimybė ir atsidavimas socialistinei santvarkai ir komunistų partijai (43):

- (39) **Tarybinis patriotizmas** yra ir internacionalinis. Šį esminį jo bruožą nulemia tarybinės visuomenės vystymosi dėsningumai, ta aplinkybė, kad tarybinė liaudis daugiatautė, tarybinės tautos gyvena vieningoje Tarybų valstybėje, broliškoje tarybinių tautų šeimoje, ir jų visa gamybinė kūrybinė veikla grindžiama leninine tautų draugyste. (K. Navickas);
- (40) **Tarybinis patriotizmas** yra galinga socialistinės visuomenės vystymosi varomoji jėga kovoje už komunizmą. (N. Matiuškinas);
- (41) Greta kitų socialistinės visuomenės varomųjų jėgų, sąveikoje su jomis **tarybinis patriotizmas** yra galingas ginklas kovoje už komunizmą. (N. Matiuškinas);
- (42) Tik tas buvo tikras **tarybinis patriotas**, kuris visiškai pasiskirdavo pasiaukojamai tarnauti socialistinei statybai, kuris, negailėdamas jėgų ir gyvybės, kovojo už naujosios visuomenės triumfą, kuris savo asmeninius interesus pajungdavo kovos už socializmą interesams. (N. Matiuškinas);
- (43) **Tarybinis patriotizmas** – tai didžiulė tarybinės liaudies meilė savo tėvynei, beribis atsidavimas socialistinei santvarkai, ištikimybė Komunistų partijos siekiams. (K. Navickas).

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad analizuotoje tarpukario spaudoje patriotizmas siejamas su pasiaukojimu dėl tėvynės laisvės ir gerovės, suprantamas kaip pagarba tautos praeičiai, jos branginimas, savo krašto pažinimas, kaip dorybė, vienybė.

Patriotizmo jausmas yra įgimtas, jis laikomas būtina kario, šaulio savybe. Filosofams tai yra darbas, tobulinimosi ir pažangos veiksnys, tautinio auklėjimo uždavinys. Patriotizmas jiems yra veiklumo pradai, verčiantis tobulinti save ir savo tautą, kūrybos stimulus. Sovietmečio patriotizmas akcentuoja ir pasiaukojimą, ir meilę tėvynei, tačiau ir viena, ir kita nebėra tarnystė Lietuvai. Tai yra ginklas kovoje už komunizmą, tarnavimas, pasiaukojimas, meilė vadinamajai tarybinei tėvynei, ištikimybė ir atsidavimas socialistinei santvarkai ir komunistų partijai.

3.4. Šiandieniniuose naujienų portaluose taip pat kalbama apie patriotizmą. Apie jį rašo ir kalba žurnalistai, politikai, mokslininkai. Šiame straipsnyje nesvarstoma, kuris tekstas priskirtinas politiniam, kuris filosofiniam diskursui ar grynajai publicistikai. Galbūt koncepto apraše tai bus prasminga, tačiau šiuo atveju nėra svarbu. Straipsnyje tik norima parodyti, kad cituojamų žmonių mintys turi poveikį visuomenės nuostatų formavimuisi, vertybių sistemos kūrimui ar atkūrimui. Straipsniui buvo surinktas 100 pavartojimo atvejų tekstynas (iš portalų *alkas.lt*, *bernardinai.lt*, *delfi.lt*, *lrytas.lt*, *15min.lt*, *propatria.lt*). Iš jo negalima daryti plačių apibendrinamųjų išvadų (pagal metodologiją turi būti mažiausiai 300 nesikartojančių pavartojimo atvejų), tačiau tendencijos, atrodo, aiškios. Čia pateikiami tik keli ryškiausi pavyzdžiai:

- (44) **Patriotizmas** nėra paprasta vieno lygmens emocija, bet elgesių, jausmų, nuostatų, ir įsitikinimų derinys. (K. Girnius, delfi.lt);
- (45) *Galiausiai, patriotizmas* aprėpia ir kūrybinį įsipareigojimą, įsipareigojimą kurti savo tėvynę. (M. Adomėnas, delfi.lt);
- (46) *Man artimesnė patriotizmo sąvoka, grindžiama kasdieniniu sąžiningu darbu.* (D. Mačiulis, delfi.lt);
- (47) *Greta pasididžiavimo ir išskirtinumo jausmo tautiniame patriotizme ypač svarbi tiesa, nemalonių dalykų, susijusių su kalte ir gėda, pripažinimas.* (N. Putinaitė, 15min.lt);
- (48) *Jeigu tu esi tikras pilietis, jeigu tu elgiesi pilietiškai ir puoselėji savo valstybę, tai tu, be abejonės, esi patriotas.* (A. Gumuliauskas, propatria.lt);
- (49) **Patriotui** nebūtina gyventi ir dirbti tėvyneje, užtenka atiduoti visą save. (V. Saldžiūnas, lrytas.lt);
- (50) **Patriotizmas** – tai ištikimybė Tėvynei, o pirmiausiai – tapatinimasis su ja. (M. Kundrotas, alkas.lt);
- (51) **Tikras patriotas** – ne tas, kuris garsiai rėkia mitinguose, o tas, kuris nuoširdžiai ir sąžiningai dirba tėvynės labui. (V. Bartulis, bernardinai.lt);
- (52) *Meilė yra visų suprantama krikščioniškoji dorybė. Tėvynės meilė – taip pat. Ypač, kai meilė be fanatizmo, kai ji kaip krikščioniškas tarnavimas ir pasiaukojimas artimiesiems, tiesiog visiems gimtojoje žemėje.* (V. Landsbergis, delfi.lt);
- (53) *Tikrajam Lietuvos patriotui* verta prisiminti Sąjūdžio laikus ir tuo metu suformuotą pamatinę nuostatą – mes norime laisvės, norime išsiveržti iš paskutinės Europos žemyne imperijos. (A. Kubilius, delfi.lt);

- (54) *Mylėti tautą, stengtis ją kuo labiau praturtinti, sukultūrinti, apšviesti – tuo pačiu – ir žmoniją mylėti, štai krikščioniškasis internacionalizmas, kuris, be to, yra ir tikrasis **patriotizmas**.* (A. Sakalas, delfi.lt);
- (55) **Patriotizmas, kai gerbiama ir mylima sava šalis.** (A. Sakalas, delfi.lt);
- (56) *Kariuomenė įkūnija pasididžiavimą ir pagarbą savo šaliai ir tarnybai... Ir toliau būkite Tėvynės meilės, drąsos ir **patriotizmo** pavyzdys – tai daro mus visus stipresnius.* (D. Grybauskaitė, delfi.lt);
- (57) **Patriotizmas buvo natūrali mūsų brandos dalis.** (V. Adamkus, delfi.lt);
- (58) *Būtent **patriotizmas** ir sąmoningas tautinis tapatumas užtikrina ir tokios valstybės gyventojų atsparumą išorės įtakoms ir kultūrų invazijai, o politikams padeda neužlaikyti kitų šalių spaudimui.* (A. Bilotaitė, delfi.lt).

Humanitarinių mokslų daktaras Dangiras Mačiulis ir kompozitorius Vidmantas Bartulis patriotizmo sąvoką sieja su sąžiningu ir nuoširdžiu darbu tėvynės gerovei (46, 51). Laikantis tokio požiūrio, galima teigti, kad tik dirbdamas savo valstybės labui esi tikras patriotas. Visiškai kitaip į patriotizmo reiškinį žvelgia politikos apžvalgininkas filosofas Kęstutis Girnius. Jis teigia, kad visiems mums itin svarbu suvokti patriotizmo, kaip valstybės kultūrinio atspindžio, reikšmę. Jo manymu, patriotizmas yra kompleksinė visuma, susidedanti iš įvairių įsitikinimų, jausmų ir nuostatų (44). Turėdami tai omenyje, negalime šio reiškinio priskirti tam tikrai „vieno lygmens emocijai“. Pasak Manto Adomėno, patriotizmas neatsiejamas nuo tam tikro kūrybinio įsipareigojimo. Jo teigimu, tikras patriotas pats privalo imtis tėvynės kūrėjo vaidmens (45). Tad norėdami atvesti gimtąją šalį į geresnį rytojų, mes turime imti iniciatyvą į savo rankas.

Neretai žinomi visuomenės veikėjai kalba apie patriotizmo ir atsidavimo savo tėvynei tarpusavio ryšį. Taip teigia ir žurnalistas Vaidas Saldžiūnas. Pasak jo, atsidavimas – tai vienas pagrindinių patriotizmo komponentų (49). Žurnalistas nesieja patriotizmo su gimtąja vieta, kurioje glūdi mūsų tikrosios šaknys. Jo manymu, gyvendamas ar dirbdamas kitoje šalyje ir nuoširdžiai stengdamasis dėl tos šalies gerovės, vis tiek išlieki patriotas.

Istorikas Arūnas Gumuliauskas pabrėžia naują patriotizmo sąsają su pilietiškumu. Jo manymu, pilietiškas elgesys ir valstybės puoselėjimas yra tapatūs patriotizmo reiškiniui (48). Tad galima teigti, kad sąžiningai ir nuoširdžiai vykdydamas piliečio pareigas, t. y. įsitraukdamas į valstybės gyvenimą, esi tikras savo šalies patriotas.

Kai kurie žinomi asmenys prabyla apie negatyviąją patriotizmo pusę. Pasak Nerijos Putinaitės, lietuvių tautai būtina įsisąmoninti tiesos ir nemalonių dalykų pripažinimo svarbą tautiniam patriotizmui bei detalesnei jo sampratai (47). Ji teigia, kad šiandieninis lietuvis per daug dėmesio skiria savo tautos aukštiniui, visiškai neatsižvelgdamas į skaudžią mūsų šalies patirtį sovietmečiu. Dalis visuomenės veikėjų laikosi nuomonės, kad patriotizmas nėra įsivaizduojamas be ištikimybės dėmens. Tokio požiūrio laikosi politologas Marius Kundrotas. Kalbėdamas

apie patriotizmą, jis ragina ne tik prisiminti, kad tai yra ne tik ištikimybė gimtajai šaliai, bet ir asmens tapatinimasis su savo tėvyne (50).

Vytautas Landsbergis patriotizmą, įvardytą kaip tėvynės meilė, sieja su tikėjimu ir krikščioniškąja religija. Jam tėvynės meilė visų pirma yra krikščioniškoji dorybė, tarnavimas bei pasiaukojimas savo kraštiečiams ir artimiesiems (52). Andrius Kubilius laikosi kitokio požiūrio į patriotizmo reiškinį. Jis skatina šių dienų visuomenę, o ypač jaunąją kartą, nepamiršti iškovotos Lietuvos nepriklausomybės svarbos. Politikas tapatina patriotizmą su pasipriešinimu sovietiniam režimui, protesto veiksmais ir neblėstančiu laisvės troškimu (53). Aloyzas Sakalas ragina gerbti ir mylėti ne tik savo šalį ir jos piliečius, bet ir visą žmoniją (54, 55). Jam itin svarbūs kultūros, švietimo bei tautos turtinimo aspektai (54). Ir V. Landsbergis, ir A. Sakalas patriotizmą tapatina su krikščioniškąja religija. Pasak pastarojo, tikrasis patriotizmas prilygsta „krikščioniškajam internacionalizmui“. Dalia Grybauskaitė pabrėžia šalies karinį pasirengimą ir gynybą. Jos manymu, būtina akcentuoti kariuomenės svarbą Lietuvos valstybei (56). Kariuomenė, D. Grybauskaitės teigimu, yra tarytum tikrojo „patriotizmo pavyzdys“, nes apima visą kompleksą vertybių, sudarančių tėvynės meilės branduolį: ištikimybė, drąsa, pasididžiavimas ir pagarba savo šaliai. Apie kitokią patriotizmo atmainą kalba Valdas Adamkus. Vadindamas patriotizmą „natūralia mūsų brandos dalimi“, jis remiasi asmenine patirtimi, įgyta sovietų ir nacių okupacijos metais (57). Visa tai neleido jam pamiršti, kas yra meilė ir atsidavimas gimtajam kraštui ir kur glūdi jo tikrosios šaknys. Apie patriotizmą kalba ir Seimo narė Agnė Bilotaitė. Ji patriotizmą sieja su valstybės piliečių ir politikų atsparumu kitų valstybių spaudimui ir svetimų kultūrų invazijai (58). A. Bilotaitės nuomone, patriotizmas neatsiejamas nuo „sąmoningo tautinio tapatumo“ – šie du komponentai yra pagrindinio ginklo, leidžiančio pasipriešinti įvardytoms išorės politikos grėsmėms, sudedamosios dalys.

Visa tai, kas aprašyta, atskleidžia įdomią tendenciją. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje atsiradęs ir tarpukariu išstobulintas patriotizmo suvokimas ir termino vartojimas sunaikinamas sovietų okupacijos metais. Tačiau atkūrus nepriklausomybę sovietinių laikų suvokimas atmetamas ir tęsiama tarpukario tradicija, lyg ji ir nebūtų nutrūkusi.

4. Apklausų duomenų analizė

Remiantis metodologija sąvokos vaizdui didelę reikšmę turi jaunimo apklausa. Atliekant apklausą buvo prašoma pasamprotauti tema „Kas man yra patriotizmas?“. Joje dalyvavo bakalauro ir magistro pakopų studentai iš Vilniaus universiteto Filologijos, Filosofijos ir Medicinos fakultetų. Iš viso buvo apklausti 104 studentai, 58 procentai apklaustųjų buvo moterys, 42 procentai – vyrai.

Išanalizavus anketas buvo išskirti 46 deskriptoriai, apimantys 476 žodžius, žodžių junginius, ar frazes. Daugiau negu pusė išskirtų deskriptorių yra smulkesnieji: juose užfiksuota tik trys ar mažiau posakių, tad pagal metodologiją jie neturėtų būti aptariami, tačiau irgi yra svarbūs aiškinantis sąvoką. Tai deskriptoriai: *atsakomybė; šalis; veiksmai; dėkingumas; džiaugsmas; laimė; muzika; neabejingumas; pripažinimas; prisirišimas; savęs identifikavimas; vertinimas; vidinė būseną; žinojimas; dalis; filmas; ieškojimas; kūryba; narsa; naudingumas; nostalgija; palaikymas; sąžiningumas; tikrumas; turėjimas.*

Toliau aptariami didieji deskriptoriai. Dažniausias deskriptorius yra **meilė**: meilė savo šaliai, tautai, šalies istorijai, kalbai ir kultūrai. Pasak vieno iš apklaustųjų, *šią meilę kiekvienas savaip išreiškia: švenčia valstybines šventes, mini šaliai svarbius įvykius, iškelia vėliavas per šventes, tarnauja kariuomenėje, dalyvauja Nacionaliniame diktante, skina laimėjimus tarptautiniuose konkursuose ar garsina savo šalį pasaulyje.* Daugeliui studentų patriotizmas yra **pagarba**: pagarba savo šaliai, jos žmonėms, kultūrai, kalbai, istorijai, praeičiai ir valstybės simboliams. Jaunimui labai svarbus **pilietiškumas**, o jis suvokiamas kaip *dalyvavimas visuomenės gyvenime, rinkimuose, savo pareigų atlikimas, įstatymų laikymasis* ir kt. Ne vienas akcentavo, kad *patriotizmas yra įrodomas ne žodžiais, o darbais*, patriotizmas yra *darbas tėvynės labui*. Dažnai patriotizmas apklausos dalyviams asocijavosi su **puoselėjimu**: tai tėvynės, kalbos, kultūros, istorijos, tradicijų, gamtos puoselėjimas, branginimas ir saugojimas. Dalis jaunimo patriotizmą aprašo kaip **rūpinimąsi tėvyne ir jos gerove**. Ne mažiau svarbus yra **pasiaukojimas** tėvynei, tai puikiai iliustruoja sakinyš iš vienos anketos: *Tikrasis patriotas yra pasiruošęs dėl šalies paaukoti savo laimę, turtą ir net gyvybę.* Anketose pabrėžiama, kad patriotizmas yra **pasididžiavimas** savo šalimi: *tikrasis patriotas didžiuojasi, kad yra tos šalies pilietis.* Nepamiršamas ir šalies **gynimas, kova** – patriotas yra pasiryžęs ginti savo šalį. Anketų duomenys atskleidžia, kad patriotizmas suvokiamas kaip **gyvenimas savo šalyje**. Tokį požiūrį geriausiai atspindi sakinyš: *Tikras patriotas yra ištikimas savo šaliai ir gyvena joje, nors jam gal ir nepatinka prezidentas, išrinktas seimas ar jo leidžiami įstatymai.* Anketose vardijami valstybės simboliai: *himno mokėjimas, vėliavos iškėlimas.* Apklaustieji patriotizmą apibrėžia kaip **jausmą ar jausmus tėvynei**, kaip atsidavimą jai ir jos žmonėms. Didelę vertę šiuolaikiniam jaunimui turi laisvė: *iškovota Lietuvos laisvė ir laisvė daryti tai, ką nori.* Patriotizmas yra siejamas su valstybinių, tautiškų ar lietuviškų švenčių šventimu. Dalis apklaustųjų vienu iš patriotizmo dėmenų laiko **kalbą** – patriotizmas yra *kalbėjimas lietuvių kalba, rašymas taisyklinga kalba.*

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad iš anketose užfiksuotų atsakymų galima suprasti, jog patriotizmas yra **vertybė**, bet tik dalis respondentų įvardijo tai tiesiogiai, o vienoje iš anketų pabrėžiama, kad *patriotizmas yra teigiama vertybė, kol nepradedama pernelyg aukštinti ir kelti savo šalies ir niekinti kitų šalių.* Keletas studentų

patriotizmą sieja su **tėvynės aukštiniu**, jos **garsiniu** pasaulyje. Patriotizmas įsivaizduojamas kaip sąsaja su tėvyne, jos **istorija**, kaip **tikėjimas**: *tikėjimas savo šalimi, tikėjimas, kad savo sąžiningu darbu ir didelėmis pastangomis gali pakeisti šalį.*

Nors patriotizmas dažniausiai yra vertinamas teigiamai, tačiau pastebima ir šio reiškinio negatyviųjų pusių. Pasak dalies apklaustųjų, tikrasis patriotas yra *ne tas, kuris garsiai šaukia, kad yra patriotas. Jam nebūtina iškelti vėliavos, kiekvieną dieną giedoti šalies himną ar išsidažyti veidą vėliavos spalvomis.* Tikrasis patriotizmas, apklausoje dalyvavusių studentų manymu, nėra susijęs ir su *tautinių kostiumų dėvėjimu, tautinių šūkių skandavimu ar prie automobilio besipuikuojančia trispalve.* Iš esmės galima teigti, kad per didelis valstybės simbolių sureikšminimas ir įkyrus meilės tėvynei rodymas daliai šiuolaikinio jaunimo yra nepriimtinas.

Taigi lietuvių jaunimui patriotizmas yra meilė, pagarba, darbas, pasiaukojimas savo tėvynei ir tautai. Patriotizmas siejamas su pilietišku, tėvynės ir jos kalbos, kultūros, istorijos puoselėjimu, pasididžiavimu savo šalimi, valstybės simboliais. Tai rūpinimasis tėvyne ir jos gerove, pasiryžimas ją ginti iškilus pavojui, gyvenimas savo šalyje, atsidavimas jai, valstybinių, tautiškų švenčių šventimas. Patriotizmas yra suvokiamas kaip jausmas, vertybė, tikėjimas, sąsaja, ištikimybė, laisvė, kalba, šalies aukštinimas ir garsinimas. Tačiau jaunimą atstumia perdėtas patriotizmo rodymas.

5. Apibendrinimas

Apibendrinant pasirinktą medžiagą matyti, kad yra patriotizmo suvokimo elementų, išskylančių visose analizės dalyse. Atmetus sovietinį suvokimą, visur akcentuojama meilė, pagarba, pasiaukojimas, atsidavimas, aukštinimas, sąsajos su tėvyne ir tauta. Galima teigti, kad šie elementai ir sudaro patriotizmo sampratos branduolį. Be jau minėtų reikšmių, žodynuose dar akcentuojamas artumas savo tėvynei ir tautai bei vienybė, pastebima ir atliekant tekstų analizę.

Iš esmės galima teigti, kad šiuolaikinis žmogus puoselėja tokias pat vertybes kaip ir tarpukario žmonės. Tai darbas tėvynės ir tautos labui, rūpinimasis jos ateitimi ir gerove, tėvynės ir gimtosios kalbos, kultūros, istorijos puoselėjimas. Patriotizmui priskiriama ištikimybė, dėkingumas, tėvynės nostalgija, prisirišimas prie gimtosios žemės, sąžiningumas, drąsa, laisvė, atsakomybė, pasididžiavimas.

Patriotizmas yra šalies gynimas iškilus pavojui. Tai ypač pabrėžiama analizuotuose tarpukario spaudos leidiniuose (šalies gynimas juose yra vienas iš dominuojančių motyvų) ir studentų apklausose, rečiau apie tai kalbama šiuolaikiniuose portaluose. Patriotizmas siejamas su šalies klaidų pripažinimu, šalies garsiniu, valstybinių švenčių šventimu. Patriotizmas neįsivaizduojamas ir be tautos istorijos, jos didvyrių, kultūros ir kitų sričių veikėjų pažinimo. Tiek diskursuose, tiek apklausose teigiama, kad patriotizmas yra jausmas ar jausmai, vidinė būsena, vertybė.

Apklausų ir diskursų duomenys atskleidė, kad patriotizmas tapatinamas su pilietiškumu. Terminas *pilietiškumas* vartojamas kaip *patriotizmo* sinonimas. Jeigu žmogus elgiasi pilietiškai (pavyzdžiui, *aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime, sąžiningai atlieka visas pareigas valstybei, moka mokesčius, dalyvauja rinkimuose, laikosi įstatymų*), tai jis, be abejonės, yra patriotas. Toks įsitikinimas ypač populiarus studentų atsakymuose.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima sakyti, kad pirminė sąvokos kognityvinė definicija galėtų būti tokia: *patriotizmas – tai pilietiškumas, meilė, pagarba, pasididžiavimas, atsidavimas, pasiaukojimas, ištikimybė, darbas tėvynei ir tautai, jos istorijai, kultūrai ir kalbai, rūpinimasis tėvynės ir tautos gerove, ir visa tai neatsiejama nuo tėvynės aukštinimo, gyvenimo savo tėvynėje, valstybės simbolių, valstybinių švenčių, šalies gynybos ir laisvės.*

LITERATŪRA

- BARTULIS VIDMANTAS, 2014, Patriotizmą reikia ugdyti, *bernardinai.lt*, 2014-02-13, prieiga internete: <https://www.bernardinai.lt/2014-02-13-kompozitorius-vidmantas-bartulis-patriotizma-reikia-ugdyti/> [žiūrėta 2020-08-15].
- BALČIUS JONAS, 2007, Patriotizmas ir pragmatizmas: suderinamumas ar konfrontacija?, *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 37–46.
- DAUKŠA MIKALOJUS, 1999, *Prakalba į malonųjį skaitytoją*, prieiga internete: http://www.saltiniai.info/files/literatura/LD00/Mikalojus_Dauk%C5%A1a._Prakalba_%C4%AF_malon%C5%B3j%C4%AF_skaitytoj%C4%85.LD0600.pdf [žiūrėta 2020-02-25].
- GIRNIUS KĘSTUTIS, 2018, Apsiskelbę patriotai, *delfi.lt*, 2018-02-07, prieiga internete: <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/kestutis-girnius-apsiskelbe-patriotai.d?id=77084435> [žiūrėta 2020-08-05].
- GRYBKASKAS SAULIUS, 2013, Internacionalizmas, tautų draugystė ir patriotizmas sovietinėje nacionalinėje politikoje, *Epochas jungiantis nacionalizmas: tautos (de)konstravimas tarpukario, sovietmečio ir posovietmečio Lietuvoje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 205–226.
- KALNIUS PETRAS, 2008, Į modernią Lietuvą – su etnine savimone, *Gimtasai kraštas* 1, 40–55.
- KUBILIUS VYTAUTAS, 1991, Du besiginčijantys balsai: romantizmas – antiromantizmas, *Metai* 8, prieiga internete: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=6827> [žiūrėta 2020-01-20].
- LAUČIUS VLADIMIRAS, 2012, Permaštytas patriotizmas: politinė galimybė Europai, *Darbai ir dienos* 57, 87–120.
- MACEINA ANTANAS, 1934, *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šv. Kazimiero d-ja.
- MATIŠKINAS NIKOLAJUS, 1953, *Tarybinis patriotizmas – galinga socialistinės visuomenės varomoji jėga*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

- NAVICKAS KONSTANTINAS, 1975, *Patriotizmas, internacionalizmas, nacionalizmas*, Vilnius: Mintis.
- SENKUS VLADAS, 2007, Globalizacija ir patriotizmas: tarp realybės ir perspektyvos, *Tautiškas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 29–36.
- SIRVYDAS KONSTANTINAS, 1642, *Dictionarium Triom Lingvarum In usum Studiosae Iuuentutis*, prieiga internete: http://www.atmintis.mb.vu.lt/kolekcijos/VUB01_000362092-I [žiūrėta 2020-02-25].
- SUBAČIUS PAULIUS, 2001, Postromantinis patriotizmas: brežneviniai tekstai ir veiksmai, *Romantizmai po romantizmo*, Vilnius: Gervelė, 167–176.
- ŠALKAUSKIS STASYS, 1928, *Tautybė, patriotizmas ir lietuvių tautos pašaukimas*, Kaunas.

ŠALTINIAI

<i>Amerikos lietuvių katalikų metraštis</i> , 1916.	www.alkas.lt
<i>Kardas</i> , 1926.	www.bernardinai.lt
<i>Karys</i> , 1925; 1933; 1939.	www.delfi.lt
<i>Lietuvos aidas</i> , 1918.	www.lrytas.lt
<i>Šaltinis</i> , 1928.	www.propatria.lt
<i>Trimitas</i> , 1928; 1929; 1931; 1932.	www.15min.lt
<i>Varpas</i> , 1896.	

SANTRUMPOS

- AŽ – Ermanytė Irena, *Antonimų žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2003, el. variantas 2015, prieiga internete: <http://lkiis.lki.lt/antonimu>
- DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. redaktorius St. Keinys, 2012⁷, el. variantas 2015 (atnaujinta versija 2017), prieiga internete: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis> [žiūrėta 2020-01-15].
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20, 1941–2002, elektroninis variantas, red. kolegija: G. Naktinienė (vyr. redaktorė), J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarškaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2008 ir 2018), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, prieiga internete: www.lkz.lt [žiūrėta 2020-01-15].
- rš – raštų žodis ar sakiny.
- SŽ – Lyberis Antanas, *Sinonimų žodynas*, 2-asis patais. leid. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2002, el. variantas 2015, prieiga internete: lkiis.lki.lt/sinonimu
- trš – tarybinių raštų žodis ar sakiny.
- tsp – tarybinė spauda.
- TŽŽ – *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2013.

PATRIOTISM in the Lithuanian Language

Summary

Patriotism as a phenomenon is not new and it has manifested itself in various ways. The roots of contemporary Lithuanian patriotism go back to the middle of the 19th century and the beginning of the 20th century. The available data from that period do not allow making any specific conclusions but it can be seen that the word *patriotism* was a relatively new in the beginning of the 20th c. Patriotism was best understood in the interim period between the two world wars, when an attitude started to form that own nation should not only be elevated distinguishing it from others but it is also something everybody has to be proud of. After Lithuania was incorporated into the Soviet Union, a new concept, i. e. soviet patriotism, emerged. This idea is based on internationalism, commitment to socialist order and solidarity of soviet nations. The attitude of a present-day Lithuanian to patriotism is reflected best in contemporary discourse. The issues of love for Homeland have been frequently discussed not only by political analysts or historians but also by representatives of arts and sports. Moreover, the media have frequently discussed issues, which are not characteristic of real patriotisms or even have raised some doubts about patriotism being an exaggerated phenomenon. However, comprehensive research studies on patriotism are few. The concept of patriotism has almost escaped the research focus of linguists. Therefore, an attempt will be made to bridge the gap in linguistic research analysing the data available in dictionaries, discourses and surveys.

It can be stated that a contemporary individual tends to nurture the same values as people in the interim period. These embraces work for the sake of homeland and nation, concern about its future and welfare, nurturance of homeland and the mother tongue, culture and history. Loyalty, gratefulness, nostalgia to homeland, attachment to the land of their birth, honesty, courage, freedom, responsibility and pride are assigned to patriotism.

Patriotism implies defence of own country in the hour of peril. This is particularly emphasised in the historical discourse, where defence of own country is one of the prevailing motives, and in the surveys of students. Contemporary discourse allocates less attention to this issue. Patriotism is related to acknowledgement of the country's mistakes, promoting its name and celebration of public holidays. Patriotism can hardly be imagined without knowledge of the national history, culture, its heroes and prominent figures. The data from both discourses and surveys allow claiming that patriotism is perceived as a feeling or feelings, an inner state or a value. In fact, it can be stated that though patriotism is not an old concept, which replaced such concepts as ethnicity and love for homeland, the view of patriotism, which formed at the end of the 19th c. and in the beginning of the 20th c., has remained the same up to now.

KEYWORDS: patriotism, ethnicity, concept, ethno-linguistics.
